

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

ОГЛЯД СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШВЕЙЦАРІЇ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Серпень 2005

З цього огляду системи пенсійного забезпечення Швейцарії Україна може зробити для себе два важливих висновки.

1. Перший і другий рівні пенсійної системи необхідно аналізувати разом. Перший і, особливо, другий рівень швейцарської пенсійної системи, що складається з обов'язкових корпоративних пенсійних фондів, може бути використаний Україною як модель для побудови обов'язкових пільгових пенсійних схем роботодавців, а саме при визначенні тарифів внесків до професійної пенсійної системи. Тобто, у Швейцарії обов'язкові пенсійні схеми є схемами з встановленими внесками, але з певними елементами пенсійних схем з встановленими виплатами. Розміри обов'язкових внесків роботодавців і працівників встановлюються таким чином, щоб сума пенсійних виплат з першого та другого рівнів дорівнювала приблизно 60% заробітної плати працівника напередодні виходу на пенсію. Розмір пенсії за віком за другим рівнем професійної пенсійної схеми залежить від наступних факторів: а) суми пенсійних активів, накопичених на момент виходу на пенсію, та б) коефіцієнту конвертації накопичених сум при розрахунку ануїтету (незалежно від статі), що становить відсоток від пенсійних активів. Мінімальна відсоткова ставка по пенсійних активах становить 2,5% (2005). Мінімальний коефіцієнт конвертації накопичених сум при розрахунку ануїтетів для чоловіків у віці 65 років та для жінок у віці 64 років на сьогодні складає 7,2% від накопиченої суми, який у 2014 році планується зменшити до 6,8%. Коефіцієнт конвертації відповідно коригується у випадку дострокового та пізнішого (відкладеного) виходу на пенсію.

Крім того, досвід Швейцарії також можна використати при подальшій уніфікації солідарного рівня пенсійної системи України для забезпечення виплат пенсій, які сьогодні призначаються за окремими пенсійними законами і мають вищий рівень, ніж пенсії, які призначаються за Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

2. Україні доцільно розглянути можливість встановлення на першому рівні пенсій фіксованого розміру, що залежатиме від матеріального стану пенсіонера. Швейцарії вдалось досягти фінансової стабільності першого рівня пенсійної системи (обов'язкова солідарна державна пенсійна система) завдяки поділу пенсійних виплат з першого рівня на два типи. Базова пенсія забезпечує виплату мінімальної пенсії тим особам, які мають маленький стаж роботи (коли їх солідарна пенсія не досягла певного гарантованого державою рівня). Вона встановлена на рівні, меншому від прожиткового мінімуму. Але пенсіонери, які не мають інших джерел доходу після виходу на пенсію, мають право на отримання пенсійних надбавок до базової пенсії до рівня прожиткового мінімуму. Цей підхід встановлення базової пенсії, що є нижчою за прожитковий мінімум, та пенсійних доплат, які залежать від матеріального становища пенсіонера, набув широкого застосування в багатьох інших країнах світу. Цей підхід також може застосовуватися і в

Україні, тому що повністю узгоджується з конституційною вимогою¹ і дозволяє створювати фінансово стабільнішу пенсійну систему, ніж у випадку гарантування мінімальної пенсії на рівні прожиткового мінімуму за рахунок страхових внесків солідарної системи.

Огляд системи пенсійного забезпечення Швейцарії

У 1985 році Швейцарія стала другою країною світу (після Чилі), яка запровадила в себе обов'язкову накопичувальну пенсійну систему (другий рівень).² Швейцарія створила типову трирівневу пенсійну систему, в якій 42% загальної суми пенсійних виплат виплачується з першого рівня (обов'язкова державна пенсійна система), 32% – з другого рівня (обов'язкова приватна накопичувальна пенсійна система) і 26% – з третього рівня, представленого добровільними приватними пенсійними фондами. В таблиці 1 показано частки пенсійних виплат з фондованих і нефондованих пенсійних систем в окремих країнах світу. Загальна вартість пенсійних активів у Швейцарії становить 101% ВВП. Серед європейських країн Швейцарія за цим показником поступається лише Нідерландам (106% ВВП).

Основні статистичні дані про Швейцарію (2003 р.)

Чисельність населення	7,36 млн.
Частка населення віком понад 64 роки	15,7%
Частка населення віком до 15 років	16,5%
Очікувана тривалість життя при народженні:	
Чоловіки	75,9
Жінки	82,3
Вік виходу на пенсію:	
Чоловіки	65
Жінки	64
Чисельність громадян, які одержують пенсію по старості	1,58 млн.
Чисельність одержувачів пенсії у зв'язку з втратою годувальника	132 тис.
Чисельність одержувачів пенсії по інвалідності	271 тис.
Частка зайнятого населення	56,5%
Рівень безробіття	3,7%
Частка витрат на соціальне забезпечення у загальній сумі державних витрат	19%
Сума пенсій по старості, по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника як частка ВВП	17,1%
Загальна сума витрат на соціальне страхування, 2002 р.	77 млрд. дол.
Державні пенсії по старості	22 млрд. дол.

¹ Частина друга статті 46 Конституції вимагає, щоб пенсії, інші види соціальних виплат та допомог, що є основним джерелом існування, забезпечували рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

² Як не парадоксально, Швейцарія запровадила державне соціальне страхування останньою з європейських країн – у 1948 році. Швейцарія прийняла концепцію професійних пенсійних схем за результатами референдуму 1972 року. Створення трирівневої пенсійної системи передбачене Конституцією Швейцарії 1972 року: “Конфедерація здійснюватиме заходи, необхідні для забезпечення достатніх за розміром пенсій по старості, у зв'язку з втратою годувальника та по інвалідності. Для цього запроваджуються федеральна система пенсійного страхування, система професійного пенсійного страхування та система індивідуальних пенсійних заощаджень”. Але законодавство про обов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення (BVG) було введено в дію лише з 1 січня 1985 року.

Пенсії з пенсійних фондів роботодавців	26 млрд. дол.
Державні пенсії по інвалідності	7,3 млрд. дол.
Корпоративні пенсії по інвалідності	15,6 млрд. дол.
Допомога по безробіттю	3 млрд. дол.
Інші виплати	3,1 млрд. дол.
ВВП на душу населення	32,5 тис. дол.
Сукупний коефіцієнт заміщення з першого та другого рівнів	58,2%

Введений в дію з 1985 року закон вимагає від Кабінету Міністрів Швейцарії переглянути умови чинного законодавства з метою забезпечення належного рівня фінансових доходів пенсіонерів по старості, одержувачів пенсій по інвалідності та у зв'язку з втратою годувальника, які вони отримують як пенсійні виплати за соціальним забезпеченням (перший рівень) плюс виплати з пенсійних планів роботодавців (другий рівень).

Швейцарія проводила реформу соціального забезпечення в чотири етапи. Крім того, Швейцарія вжила надзвичайні заходи, спрямовані на вирішення проблеми недостатнього фінансування у 2002 році, а в жовтні 2003 року були здійснені перетворення, покликані подолати труднощі, спричинені старінням населення. Ці реформи докладно описано в додатку А.

У травні 2005 року, під тиском противників пенсійної реформи було проведено референдум, на якому громадяни проголосували проти підвищення віку виходу на пенсію для жінок з 64 до 65 років. Референдум скасував також й інші реформи жовтня 2003 року, що передбачали:

- зменшення розмірів пенсій у зв'язку з втратою годувальника бездітним вдовам (скорочення пенсій вдовам з дітьми планувалось компенсувати збільшенням допомоги на дітей);
- індексацію пенсій відповідно до рівня інфляції раз на три роки, а не раз на два роки;
- можливість виходу на пенсію з неповною пенсією для певних категорій працівників.

Уряд Швейцарії і, зокрема, Федеральне управління соціального страхування здійснюють нагляд у системах пенсійного страхування, страхування на випадок втрати годувальника та страхування на випадок втрати працездатності. Здійснювати функції нагляду їм допомагає спеціальна федеральна комісія, яка також аналізує поточний і майбутній стан пенсійних систем і подає свої висновки на розгляд уряду.

Адміністративне управління в обох системах страхування – системі пенсійного страхування (по старості) та системі страхування на випадок втрати годувальника та втрати працездатності – здійснюється пенсійними відділами, які збирають внески та виплачують пенсії. У Швейцарії існує приблизно 100 пенсійних відділів. Вони працюють під егідою професійних асоціацій, кантонів і федеральних адміністрацій.

За законом роботодавці відраховують пенсійні внески із заробітної плати працівників та інших виплат, що прирівнюються до заробітної плати, і сплачують їх до пенсійних відділів, до яких вони прикріплені, разом зі своїми частками пенсійних внесків на працівників.

Розташоване у Женеві Пенсійне управління Швейцарії є частиною федеральної адміністрації. Воно діє як посередник між різними відділами, веде облік пенсійних внесків, перерахованих пенсійними відділами, і надає їм кошти для виплати пенсій, а також виконує функції центрального реєстру всіх застрахованих осіб, веде облік коштів на рахунках пенсійного фонду і контролює правильність нарахування пенсій. Правління пенсійного фонду відповідає за інвестування активів фонду.

РІВЕНЬ 1. ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ПОТОЧНИХ ВИПЛАТ (СОЛДАРНА СИСТЕМА ПЕРШОГО РІВНЯ)

Перший рівень системи соціального забезпечення Швейцарії складається з пенсійного страхування по старості та на випадок втрати годувальника (Alters- und Hinterlassenenversicherung (AHV/AVS)), страхування на випадок втрати працездатності (Invalidenversicherung (IV/AI)) та пенсійних надбавок (EL/PC). Перший рівень представляє собою державну обов'язкову систему страхування, яка покликана гарантувати громадянам певний мінімальний рівень після досягнення пенсійного віку, при настанні інвалідності або втраті годувальника.

Система пенсійного страхування по старості та на випадок втрати годувальника (AHV) охоплює все населення. Обов'язковому страхуванню підлягають всі особи, які проживають або працюють у Швейцарії, а також громадяни Швейцарії, які живуть за кордоном, але працюють на Швейцарську конфедерацію. З державної пенсійної системи (AHV/AVS) виплачуються базова пенсія та пенсійні надбавки.

Типи пенсійних виплат з державної системи першого рівня

Базові пенсії. Якщо середній річний дохід не перевищує 37,08 тис. швейцарських франків, особа має право на пенсію, що складається з фіксованої частки розміром 9146 швейцарських франків на рік плюс змінна частка, яка обчислюється як добуток річного доходу на коефіцієнт, що дорівнює 13/600. Якщо середній річний дохід перевищує 37,08 тис. франків, пенсія складається з фіксованої частки розміром 12854 франків на рік плюс змінна частка, що дорівнює річному доходу, помноженому на коефіцієнт, що дорівнює 8/600. Мінімальна базова пенсія по старості становить 1030 франків на місяць, максимальна – 2060 франків на місяць. Сукупна пенсія по старості, яку отримує подружжя пенсіонерів з першого рівня не може перевищувати 150% максимальної базової пенсії по старості (3090 франків на місяць).

Щоб отримати право на пенсію з першого рівня у повному розмірі, працівник (або роботодавець на його користь) має сплачувати внески протягом усіх років після того, як йому виповнився 21 рік. Іншими словами, право на повну пенсію отримують чоловіки зі страховим стажем 44 роки і жінки із страховим стажем 43 роки. Якщо страховий стаж є неповним, розмір пенсії відповідно зменшується. Щоб отримувати часткову пенсію, необхідно сплачувати пенсійні внески впродовж щонайменше одного року. Державна пенсія складає приблизно 33% доходу середнього працівника.

Пенсійні надбавки. Якщо пенсія по старості або по інвалідності з першого рівня виявляється недостатньою для покриття життєво необхідних витрат, пенсіонер може звернутись за призначенням пенсійної надбавки. Пенсійні надбавки призначаються лише за заявою пенсіонера, а їх розміри встановлюються залежно від матеріального стану заявника. Вони не вважаються соціальною допомогою. Заявник повинен одержувати пенсію по старості, у зв'язку з втратою годувальника або по інвалідності, а його сукупний дохід має бути недостатнім для покриття витрат на оренду житла, медичне страхування, оплату послуг догляду тощо. Розмір пенсійної надбавки може обчислюватись як різниця між сумою витрат на задоволення життєво необхідних потреб і сукупним доходом пенсіонера.

Пенсії по інвалідності. З системи страхування по інвалідності здійснюються виплати двох типів:

- індивідуальні виплати: грошові виплати і надання реабілітаційних послуг; та
- колективні виплати: гранти установам і приватним організаціям, які надають послуги інвалідам.

Особа отримує право на грошові виплати по інвалідності тільки після того, як їй було надано реабілітаційні послуги, але вони не дали бажаного результату. Розмір пенсії по інвалідності залежить від ступеню втрати працездатності. Втрата щонайменше 40% працездатності дає право на отримання чверті пенсії; втрата працездатності на 50% дає право на отримання пенсії в половинному розмірі; втрата працездатності на 60% дає право на отримання 75% пенсії. Нарешті, особи, які втратили працездатність на 70% і більше, отримують право на повну IV/AI пенсію.

Пенсії вдовам. Ці пенсії виплачуються жінкам, як мають дітей на утриманні у момент смерті чоловіка. Бездітні вдови мають право на пенсію, якщо їм виповнилось 45 років і вони прожили в шлюбі не менше п'яти років. Пенсія вдові становить щонайбільше 80% пенсії по старості³.

Фінансування пенсій першого рівня

Пенсійні надбавки фінансуються із загальних податкових надходжень федеральними органами влади, кантонами і, частково, муніципалітетами. Вони “не прив’язані” до пенсійних внесків, що нараховуються на заробітну плату, як страхові пенсії по старості, пенсії у разі втрати годувальника і пенсії по інвалідності. Виходячи із свого фінансового становища, кожний кантон визначає обсяги фінансування пенсійних надбавок за рахунок коштів федерального бюджету. Розміри таких субвенцій коливаються від 10% для фінансово стабільних кантонів до 35% для фінансово слабких кантонів.

Внески на соціальне страхування до першого рівня розподіляються між роботодавцями та працівниками порівну. Внески працівників утримуються з їхньої зарплати роботодавцями. У загальному випадку внески нараховуються на заробітну плату до оподаткування. У 2003 році ставки внесків були такими:

Програми страхування	Роботодавець	Працівник	Загалом
1. Пенсії по старості та у зв'язку з втратою годувальника	4,2%	4,2%	8,4% (1)
2. Страхування на випадок інвалідності	0,7%	0,7%	9,8% (внески 1+2)
3. Компенсація втрати доходу військовослужбовцями	0,15%	0,15%	10,1% (внески 1+2+3)
4. Страхування на випадок безробіття*	1,25%	1,25%	12,6% (внески 1+2+3+4)
5. Професійні пенсійні схеми **	~5%	~5%	

*Ставка внесків 1,25% застосовується лише до заробітків, що не перевищують 106,8 тис. франків на рік. Величина ставки зменшується на 0,5% для заробітків в інтервалі 106,801 – 267 тис. франків на рік. Внески на страхування від безробіття не нараховуються на суму заробітку, що перевищує 267 тис. франків на рік.

** Величини ставок внесків до професійних пенсійних схем визначати досить складно. Ці внески нараховуються не на повну зарплату до оподаткування, а на певну “приведену” зарплату, розмір якої є меншим. Ставки внесків є диференційованими залежно від віку працівників. Закон встановлює лише мінімальну ставку внесків; за домовленістю з працівниками роботодавці можуть сплачувати внески за більш високими ставками. У таблиці вказано середні величини ставок на заробітну плату до вирахування податків.

Самозайняті особи. Приватні підприємці мають статус самозайнятих осіб і не підпадають під загальні правила соціального страхування для працівників. Для них встановлено такі ставки внесків:

³ Вдівці мають право на таку пенсію, якщо їхнім дітям не виповнилось 18 років.

Програми страхування	Ставка внесків	Загалом
1 Пенсії по старості та у зв'язку з втратою годувальника	7,8%	7,8%
2. Страхування на випадок інвалідності	1,4%	9,2 % (внески 1+2)
3. Компенсація втрати доходу військовослужбовцями	0,3%	9,5% (внески 1+2+3)
4. Страхування на випадок безробіття	Не застосовуються	
5. Професійні пенсійні схеми	Внески добровільні	

Станом на 1 січня 2003 року пенсійні виплати у першому рівні мають такі розміри:

Типи пенсій	Місячний розмір пенсії за наявності повного страхового стажу станом на 1 січня 2003 року	
	Пенсія по старості	Мінімальна: 844 доларів (1055 франків)
Пенсійна надбавка	Мінімальна: 253 доларів (317 франків)	Максимальна: 506 доларів (633 франків)
Пенсія вдові/вдівцю	Мінімальна: 675 доларів (844 франків)	Максимальна: 1350 доларів (1688 франків)
Пенсія неповнолітній дитині / сироті	Мінімальна: 337 доларів (422 франків)	Максимальна: 675 доларів (844 франків)
Пенсія по інвалідності	422 доларів (528 франків) – для середнього ступеню інвалідності	675 доларів (844 франків) – для серйозного ступеню інвалідності

РІВЕНЬ 2. ПРОФЕСІЙНІ ПЕНСІЇ ШВЕЙЦАРІЇ

Сьогодні участь у професійних накопичувальних пенсійних схемах другого рівня (BVG/LPP) є обов'язковою для всіх працівників, яким виповнилось 24 роки та річний заробіток яких перевищує 18,9 тис. швейцарських франків (15,48 тис. доларів США). Отже, під «професійними пенсіями» у Швейцарії розуміють загальнообов'язковий накопичувальний рівень пенсійної системи (другий рівень).

Фінансування пенсійних схем другого рівня

Накопичувальні пенсійні схеми (BVG/LPP) фінансуються лише з внесків, що сплачуються роботодавцями та працівниками до фундації Stiftung/foundation – юридичної особи, аналогічної довірчому власнику. Фундація є відокремленою від компанії – спонсора пенсійного плану⁴ (роботодавця-платника). Фундації отримують обов'язкові внески за BVG законодавством, що сплачуються роботодавцями та працівниками. У 2002 році роботодавці сплатили приблизно 31 млрд. доларів, працівники – близько 24 млрд. доларів. Залежно від віку працівників, ці внески склали від 7% заробітку (чоловіки віком 25-34 роки) до 18% заробітку (чоловіки віком 55-65 роки) для заробітків у діапазоні від 19,36 тис. швейцарських франків (приблизно 15,48 тис. доларів) до 72,36 тис. франків (близько 57,88 тис. доларів). Додаткові внески в розмір 2-4% заробітної плати сплачуються на страхування від втрати годувальника та настання інвалідності; 1% – у фонд індексації

⁴ При цьому роботодавці з невеликою чисельністю працівників можуть створювати спільну фундацію.

пенсій; 0,02% – до резервного фонду; 0,2% – на цілі адміністративного управління⁵. Від роботодавців вимагається сплачувати щонайменше 50% суми внесків. Багато роботодавців сплачують підвищені внески на керівних та інших ключових працівників⁶. Самозайняті особи сплачують страхові внески в добровільному порядку.

Накопичення внесків на другому рівні пенсійної системи

В кінці кожного календарного року кошти, накопичені на пенсійному рахунку працівника, збільшуються пропорційно мінімальній процентній ставці. У період з 1986 року по 1 січня 2003 року мінімальна процентна ставка дорівнювала 4%. У січні 2003 року вона зменшилась до 3,25%, в січні 2004 року – до 2,25%, а у вересні 2004 року збільшилась до 2,5%. Зростання накопичень може бути й більшим, але за нинішніми правилами воно не вплине на розмір пенсії у період економічного спаду. Накопичувальна пенсійна система BVG передбачає гарантії щодо мінімального рівня дохідності пенсійних заощаджень та мінімального коефіцієнту перетворення накопичених пенсійних активів у пенсійні виплати (0,072). Хоча, строго кажучи, пенсійна система BVG є системою з встановленими внесками, виплати багатьом громадянам перевищують мінімальні вимоги й обчислюються за принципами системи з встановленими виплатами. Гарантії мінімальних виплат забезпечуються резервним фондом BVG. Гарантії поширюються як на схеми з встановленими внесками, так і на схеми з встановленими виплатами. З усіх країн ОЕСР такі гарантії існують лише в Швейцарії.

1 січня 1995 року, через десять років після запровадження обов'язкової накопичувальної системи BVG, на виконання федерального закону були введені в дію нові правила набуття права на пенсію і правила переходів між пенсійними схемами. Більшість пенсійних схем належать до одного з таких двох типів: (1) пенсійні схеми з встановленими виплатами, що залежать від середнього заробітку чи заробітку напередодні виходу на пенсію; (2) плани з виплатами, розмір яких залежить від суми накопичених заощаджень на пенсійному рахунку. Останнім часом пенсійні схеми, в яких виплати поставлені в залежність від заробітної плати напередодні виходу на пенсію, втрачають популярність. Коефіцієнт страхового стажу в таких схемах лежить в діапазоні 1,5-1,75 за кожний рік роботи. Після запровадження нових правил набуття права на пенсію більшість старих пенсійних схем з встановленими виплатами з диференційованими за віком коефіцієнтами накопичення будуть перетворені у схеми з єдиним коефіцієнтом накопичення відповідно до зазначеного закону.

Другий тип пенсійних схем часто називають схемами з встановленими внесками або BVG схемами. Розміри пенсій у таких схемах залежать від суми накопичених внесків та інвестиційного доходу на ці внески. Розміри внесків встановлюються як відсоткова частка заробітної плати і часто диференціюються за віком працівника. Після реформи 1995 року працівники мають право знімати кошти з таких своїх пенсійних рахунків для придбання житла.

З технічної точки зору багато пенсійних схем з встановленими внесками BVG нагадують схеми з встановленими виплатами, оскільки в них передбачено гарантії мінімальної інвестиційної дохідності та захист від ризику довгожиття. В англосаксонських країнах

⁵ Сусанна Дойл, Джон Пігу: "Будова обов'язкових ануїтетних схем: попередній аналіз"; виправлена редакція аналітичного огляду, презентованого на конференції Товариства актуаріїв "Пенсійна система потребує основи" в Орландо, Флорида, у грудні 1998 року; університет Нового Південного Уельсу, Австралія, лютий 1999 року, стор. 6. (Suzanne Doyle, John Piggott, "Mandatory Annuity Design: A Preliminary Study," Revised version of a paper presented at the Society of Actuaries Conference, "Retirement Needs Framework," Orlando, Florida, December 1998, University of New South Wales, Sydney, Australia, February 1999, p. 6)

⁶ Сума заробітної плати, на яку нараховуються внески до другого рівня, обмежується 10-кратним розміром максимального заробітку.

(Австралії, Канаді, США та Великобританії) розмір пенсії у схемах з встановленими внесками залежить від дохідності активів на пенсійних рахунках майбутніх пенсіонерів. У Швейцарії такі схеми не застосовуються.

Обов'язковий ануїтет

При виході на пенсію накопичені на пенсійному рахунку кошти повинні бути використані для укладання договору (придбання) ануїтету. Чоловікам (але не жінкам) дозволяється укладати договори ануїтету на обох членів подружжя, коли і чоловік, і його дружина одночасно отримуватимуть пенсії за рахунок накопичень чоловіка. Коефіцієнт ануїтету, за допомогою якого розраховується щорічна сума виплат, є однаковим для всіх і не залежить від статі, сімейного стану чи доходу пенсіонера. Мінімальний коефіцієнт конвертації накопичених сум при розрахунку ануїтету для чоловіків у віці 65 років та для жінок у віці 64 років на сьогодні складає 7,2%, який у 2014 році планується зменшити до 6,8%. Коефіцієнт конвертації відповідно коригується у випадку дострокового та відкладеного виходу на пенсію. Наприклад, якщо особа накопичила на рахунок 100 000 швейцарських франків, тоді її місячна пенсія буде становити 600 швейцарських франків ($100\,000 \times 7,2\% : 12$ місяців = 600). Діти пенсіонерів віком до 18 років (для утриманців – віком до 25 років) отримують додаткову виплату в розмірі 20% пенсії основного одержувача. Вдова/вдівець отримують 60% пенсії померлого пенсіонера. У таблиці 3 наведено дані, що характеризують процес ануїтизації в окремих країнах світу.

Попри значне зростання обов'язкових BVG фондів (II рівня), в пенсійній системі Швейцарії продовжують існувати добровільні накопичувальні пенсійні фонди, засновані роботодавцями. Ці фонди, як і фонди в рамках законодавства II рівня BVG, створюються як окремі юридичні особи у вигляді фондів або кооперативів. Внески до добровільних схем сплачуються на додаток до обов'язкових внесків. Як альтернатива, роботодавець може створити пенсійну схему поза рамками законодавства BVG.

Інформацію про основні типи і форми пенсійних виплат зведено у подану нижче таблицю.

Пенсії по старості	Умови призначення пенсій	Розмір пенсій (річний)
Пенсія по старості	Виплачується при досягненні номінального пенсійного віку (чоловіки - 65 років, жінки - 64 роки).	7,15% (чоловіки) та 7,20% (жінки) вартості накопичених активів застрахованої особи.
Пенсія дитині померлого	Виплачується дитині померлого одержувача пенсії по старості (у деяких випадках – неповної пенсії через достроковий вихід на пенсію) до досягнення віку 18 років (студентам – до досягнення віку 25 років).	20% пенсії по старості померлого на одну дитину.
Особливі випадки Достроковий/пізніший вихід на пенсію	Умови призначення визначаються пенсійним фондом.	У разі дострокового виходу на пенсію, розмір пенсії зазвичай зменшується (за винятком випадків, коли пенсійний фонд встановлює особливі умови). Якщо особа виходить на пенсію пізніше, ніж після досягнення пенсійного віку, розмір її пенсії збільшується.

Разова виплата та/або періодичні пенсійні виплати	Частина всіх пенсійних накопичень виплачується одноразовим платежем, решта виплачується у формі періодичних пенсійних виплат. Умови одноразової виплати встановлюються пенсійним фондом.	Разова виплата. Розмір разової виплати дорівнює чверті всіх пенсійних активів особи Розмір разової виплати дорівнює вартості активів, накопичених в рахунок пенсії по старості.
---	---	---

Пенсії у зв'язку з втратою годувальника з другого рівня

Право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника мають вдова/вдова, якому/якій виповнилось 45 років, який/яка доглядає за дитиною або дітьми, і перебував/перебувала з померлим/померлою в шлюбі щонайменше п'ять років. Вдова/вдова, які не задовольняють ці вимоги, отримує одноразову мінімальну виплату в розмірі трьох річних пенсій. Право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника втрачається, коли вдова/вдова одружується / виходить заміж повторно. У разі смерті одного з подружжя після розлучення, колишня дружина/чоловік померлого/померлої також має право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо шлюб тривав не менше 10 років і колишня дружина померлого отримувала аліменти (*не плутати з аліментами на дітей – прим. перекладача*) або отримала разову компенсацію у зв'язку з розлученням. Втім, у цьому випадку пенсія у зв'язку з втратою годувальника не може перевищувати розмір аліментів, що виплачувалися дружині.

Застрахована особа може призначити одержувачем пенсії у зв'язку з втратою годувальника жінку/чоловіка, якщо шлюб не зареєстрований, але вони проживали разом не менше п'яти років, або якщо така жінка/чоловік померлого виховує спільну дитину чи дітей ("громадянський шлюб"). В системі LPP здійснюються такі пенсійні виплати:

Пенсії у зв'язку з втратою годувальника	Умови призначення пенсій	Річний розмір пенсій
Пенсія вдови/вдівцю	Вдові/вдівцю має виповнитись 45 років або вона/він має виховувати спільну з померлим дитину (дітей), а тривалість перебування в шлюбі з померлим повинна бути не меншою за п'ять років. У разі смерті одного з подружжя після розлучення, колишня дружина/чоловік померлого/померлої також має право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника, якщо шлюб тривав не менше 10 років і колишня дружина померлого отримувала аліменти або отримала разову компенсацію у зв'язку з розлученням.	60% пенсії по старості або повної пенсії по інвалідності
Мінімальна одноразова пенсійна виплата	Якщо одержувач не задовольняє вимоги, вказані вище.	Три річні пенсії
Пенсія "громадянській" вдови/вдівцю	Пенсій призначається, якщо "громадянський" чоловік і дружина проживали разом не менше п'яти років, або якщо громадянська дружина/чоловік померлого виховує спільну дитину чи дітей. "Громадянська" вдова/вдівець мають також задовольняти інші вимоги пенсійного фонду.	Розмір визначається у порядку, встановленому пенсійним фондом

Пенсія дитині померлого	Дитина чи діти померлого мають бути молодшими 18 років, навчатись у школі чи іншому навчальному заході чи втратити працездатність щонайменше на 70%. Пенсія виплачується до досягнення 18 років, студентам – до 25 років.	20% повної пенсії по старості або повної пенсії по інвалідності
Особливі випадки: Одноразова виплата	Умови встановлюються пенсійним фондом	Одноразова виплата

Як пов'язані виплати з першого та другого рівнів пенсійної системи?

Відповідно до законодавства Швейцарії сумарні виплати з солідарної пенсійної системи (перший рівень) в рамках соціального забезпечення (AHV/AVS) та пенсійної системи BVG/LPP (другий рівень) мають дорівнювати приблизно 60% заробітної плати працівника. Максимальна солідарна пенсія AVS повинна складати біля 60% заробітку для одинака, якщо його заробіток є мінімально допустимим для участі в накопичувальній системі BVG чи навіть нижчим (тобто, якщо його заробітна плата була замалою для забезпечення великих накопичень на другому рівні). Водночас, якщо річний дохід працівника втричі перевищує цей рівень, його максимальна солідарна пенсія AVS становитиме лише 35% його заробітку, а решта пенсії виплачуватиметься за рахунок накопичень другого рівня. Законодавство щодо другого рівня пенсійної системи BVG покликане заповнити цей пробіл. Сумарні виплати з пенсійних систем I рівня AVS та II рівня BVG становлять 60% заробітку осіб з річним доходом у 72,36 тис. швейцарських франків, але для осіб з вищими доходами коефіцієнт заміщення буде меншим за цей відсоток, хоча абсолютний розмір пенсії буде вищим.

РІВЕНЬ 3. НЕДЕРЖАВНІ ДОБРОВОЛЬНІ ІНДИВІДУАЛЬНІ ПЕНСІЇ

Третім рівнем системи пенсійного забезпечення Швейцарії вважаються особисті накопичення фізичних осіб на свою користь. Він є досить маленьким і представлений програмами індивідуальних пенсійних заощаджень, що пропонуються установами, які надають фінансові послуги, наприклад, компаніями зі страхування життя. Цей рівень складається з двох підрівнів – “прив’язаного” (рівень 3а) та гнучкого (рівень 3б).

Рівень 3а підтримується федеральним урядом шляхом здійснення фінансових заходів політичного характеру і сприяння отриманню власного житла. Державна підтримка полягає у наданні податкових пільг, які “прив’язані” до встановлених законодавчих вимог.

Рівень 3б включає всі програми індивідуальних заощаджень на старість, пенсійні ощадні рахунки, облігації, інвестиції на грошовому ринку, акції, участь у пайових інвестиційних фондах, інвестиції у житлову нерухомість тощо. Заощадження можуть бути використані у будь-який час. Поліси страхування життя з інвестиційною складовою також підпадають під податкові пільги лише за певних обставин. Звільнення від оподаткування внесків до певної міри обмежене прибутком вкладника. Зростання суми пенсійних активів у третьому рівні віддзеркалює матеріальний стан населення та його ставлення до накопичень на старість.

Режим оподаткування пенсійних внесків та виплат

Пенсійні внески до другого і третього рівнів не включаються в дохід громадян, що підлягає оподаткуванню. Пенсійні виплати оподатковуються як дохід за винятком спеціальних надбавок, які призначаються здебільшого найменш забезпеченим пенсіонерам.

Інвестування пенсійних активів у другому і третьому рівнях: регулювання

Режим регулювання діяльності накопичувальних пенсійних фондів BVG є складним і має обмежувальний характер, особливо по відношенню до інвестування пенсійних активів. Найбільші обмеження стосуються інвестування пенсійних коштів в акції, особливо акції іноземних емітентів. До 100% активів пенсійних фондів дозволяється розміщувати у високоліквідні короткострокові інструменти та облігації, деноміновані у швейцарських франках. Що стосується облігацій, то пенсійні фонди мають право інвестувати до 30% активів в облігації іноземних емітентів, деноміновані у швейцарських франках, і до 20% активів – в облігації, деноміновані в іноземній валюті. До 50% активів можна інвестувати у швейцарську нерухомість; до 30% – в акції швейцарських емітентів. Нарешті, в акції іноземних емітентів дозволяється інвестувати не більше 25% активів пенсійного фонду, в іноземну нерухомість – щонайбільше 5%.

Достроковий вихід на пенсію

Пенсійні фонди зобов'язані передбачити можливість дострокового виходу на пенсію при досягненні 59 років. Через зростання розмірів пенсій цією можливістю користується все більше швейцарців. Ця тенденція є типовою і для багатьох інших країн Європи. Втім, частка громадян, які виходять на пенсію достроково, є у Швейцарії набагато меншою порівняно із середнім показником для інших країн ОЕСР. Лише 4% загальної кількості швейцарських працівників виходить на пенсію у віці 55-59 років (середній показник для країн ОЕСР становить 23%), 21% швейцарців виходить на пенсію у віці 60-64 роки (середній показник для країн ОЕСР – 56%). У разі дострокового виходу на пенсію розмір пенсії зменшується на 3,4% – 6,8% за кожний рік. Пенсія особі, яка виходить на пенсію через 1-5 років після досягнення пенсійного віку, збільшується на 5,2% – 31%.

Таблиця 1. Пенсія сім'ї з двох пенсіонерів: частки виплат з різних рівнів пенсійної системи в окремих країнах, станом на 2002 рік

	Частки виплат з різних рівнів пенсійної системи (%)		
	Рівень 1	Рівень 2	Рівень 3
Німеччина	85	5	10
Іспанія	92	4	4
Італія	74	1	25
Франція	51	34	15
Нідерланди	50	40	10
Швейцарія	42	32	26
Великобританія	65	25	10
США	45	13	42

Джерело даних: Бругіавані: Старіння населення в Європі, 2002 р.

Таблиця 2. Мінімальні пенсії та гарантії

	Гарантії, мін виплата, однаковий розмір ^a	Мін. пенсія / середня зарплата	Вимоги до мін. трудового стажу (років) ^b	Джерела фінансування	Гарантії відносної дохідності ^d
Латинська Америка					
Аргентина	Мін. виплата	28%	30	Бюджет + соц. нарахування на фонд зарплати	x
Болівія	Мін. виплата	7%	Відсутні	Бюджет	
Колумбія	Гарантії	50%	25	Бюджет	x
Чилі	Гарантії	25%	20	Бюджет	x
Коста Ріка	Мін. виплата	20%	Відсутні	Соціальні нарахування на фонд зарплати	
Домініканська республіка	Гарантії	41%	30	Бюджет	x
Ел Сальвадор	Гарантії	32%	25	Бюджет	x
Мексика	Гарантії	23%	24	Бюджет	
Уругвай	Мін. виплата	20%	Відсутні	Соціальні нарахування на фонд зарплати	
Східна та Центральна Європа, республіки колишнього СРСР					
Болгарія	Мін. виплата	19%	15	Соціальні нарахування на фонд зарплати	
Хорватія	Мін. виплата	10.5%	15	Соціальні нарахування на фонд зарплати	x
Естонія	Мін. виплата	13%	5	Бюджет	
Угорщина	Гарантії	17%	20	Бюджет	x
Казахстан	Гарантії	20%	20(ж)/25(ч)	Бюджет	x
Косово	Однак. розмір	20%	Універсальні	Бюджет	
Латвія	Мін. виплата	17%	10	Соціальні нарахування на фонд зарплати	
Македонія	Гарантії	35-41% ^c	15	Соціальні нарахування на фонд зарплати	
Польща	Гарантії	30%	20(ж)/25(ч)	Бюджет	x
Західна Європа, Азія та Океанія					
Данія	Однак. розмір	NA	Універсальні.	Бюджет	
Нідерланди	Однак. розмір	28-38%	Універсальні	Соціальні нарахування на фонд зарплати	
Швеція	Гарантії	40%	Універсальні	Бюджет	
Швейцарія	Мін. виплата	22%	44(ж)/45(ч)		
Великобританія	Однак. розмір	15-20%	b	Соціальні нарахування на фонд зарплати	
Австралія	Однак. розмір	25%	Універсальні	Бюджет	
Гонконг	Однак. розмір	15%	Універсальні	Бюджет	

Примітки

a “Гарантії” означає, що індивідуальні пенсійні рахунки підпадають під гарантійні зобов’язання. (У Перу такі гарантійні зобов’язання тільки запроваджуються.) “Мінімальна виплата” означає, що розмір пенсії у солідарній системі залежить від заробітку, але розмір пенсії не може бути нижче встановленої мінімальної виплати, що не залежить від заробітку. “Однаковий розмір” означає, що держава гарантує та виплачує солідарні пенсії в однаковому розмірі практично всім. В Австралії право на отримання “пенсії однакового розміру” залежить матеріального стану пенсіонера та наявності в нього інших доходів; цю пенсію не отримують близько 30% пенсіонерів. У Данії право на “пенсію однакового розміру” визначається, починаючи з 1993 року, залежно від матеріального стану пенсіонера та його зарплати в минулому. У Великобританії “пенсія однакового розміру” індексується до інфляції і є нижчою за мінімальний гарантований дохід, що індексується відповідно до зростання заробітної плати, і залежить від матеріального стану одержувача. У Нідерландах “пенсія однакового розміру” дорівнює приблизно 38% середньої заробітної плати для пенсіонерів-одинаків і 28% середньої заробітної плати для кожного члена сім’ї з двох пенсіонерів. У країнах, в яких мінімальна пенсія індексується до інфляції, вона, як частка середньої заробітної плати, зменшується щоразу, коли зростання заробітної плати випереджає темп інфляції.

b Щоб здобути право на гарантії та мінімальну виплату зазвичай необхідно сплачувати пенсійні внески упродовж певної кількості років. Право на отримання “пенсії однакового розміру” надається всім, хто проживає в країні на законних підставах. У Великобританії у трудовий стаж включаються періоди догляду за дитиною чи престарілим.

c Мінімальна пенсія є вищою для пенсіонерів з тривалішим трудовим стажем. (У Швейцарії пенсіонери з трудовим стажем меншим 44 років отримують нижчу мінімальну пенсію).

d До компаній з управління активами, в яких дохідність активів є меншою за середню дохідність всіх пенсійних фондів чи певний еталонний показник на встановлену порогову величину, застосовуються штрафні санкції. У Казахстані від компаній з управління активами вимагається мати невід’ємну реальну дохідність. У Швейцарії встановлено вимогу, щоб за період роботи працівника в роботодавця середня річна дохідність його пенсійних активів була не меншою за гарантований рівень.

Джерело: дані досліджень Роберта Паласіоса “Пенсійна реформа в Латинській Америці: будова і досвід впровадження”; Агнешки Члон-Домінчак “Аналіз пенсійної реформи у Східній Європі”; Гордона Кларка та Новела Уайтсайда “Пенсійне забезпечення в 21-му сторіччі” (Оксфорд Університі Прес, 2003 р.); результати аналізу пенсійних систем окремих країн та інформація, надана у приватному порядку.

Таблиця 3. Характеристики першого та другого рівнів пенсійної системи Швейцарії (2003 р.)

	Середній дохід (наприклад, секретарки)	Дохід від середнього до високого до високого (наприклад, керівника середньої ланки)	Високий дохід (наприклад, успішного директора з продажів)
Дохід у 2000 - 2001 рр., Євро	50 000	130 000	185 000
Коефіцієнт заміщення для осіб з повним страховим стажем, які виходять на пенсію при досягненні пенсійного віку (чоловіки віком 65 років з 44-річним страховим стажем та жінки віком 63 роки з 42-річним стажем)			
Рівень 1, система соціального забезпечення	33%	13%	9%
Рівень 2, обов'язкова накопичувальна професійна система	24%	9%	6%
Загалом	57%	22%	15%
Коефіцієнт заміщення для осіб з неповним страховим стажем, які виходять на пенсію достроково (чоловіки віком 64 роки з 43-річним страховим стажем)			
Рівень 1, система соціального забезпечення	31%	12%	8%
Рівень 2, обов'язкова накопичувальна професійна система	22%	9%	6%
Загалом	53%	21%	14%
Ставки внесків до системи соціального страхування (першого рівня) як частка грошового доходу застрахованої особи			
Роботодавець	5,05%	5,05%	5,05%
Працівник	5,05%	5,05%	5,05%

ДОДАТОК А: ОПИС ЧОТИРЬОХ ЕТАПІВ РЕФОРМИ ДРУГОГО ТА ТРЕТЬОГО РІВНІВ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШВЕЙЦАРІЇ

ЕТАП 1. НАДЗВИЧАЙНІ ЗАХОДИ (2002 Р.)

У кінці 2002 року дефіцит коштів мав місце в приблизно 40% швейцарських пенсійних фондів другого рівня. У зв'язку з цим уряд Швейцарії вжив низку заходів. Зокрема, уряд...

- ... обмежив право працівників знімати накопичені пенсійні заощадження для придбання житлової нерухомості. У кожному конкретному випадку рішення про обмеження такого права приймається довірчим власником пенсійних заощаджень (пенсійною фундацією) з урахуванням потреб пенсійного фонду, рівня забезпеченості виплат з пенсійного фонду та інших обставин;
- ... запровадив однакове для всіх фондів визначення рівня забезпеченості виплат з пенсійного фонду (раніше у кожному кантоні застосовувалось своє визначення);
- ... встановив однакову для всіх пенсійних фондів вимогу до рівня забезпеченості пенсійних виплат – 100%. Якщо рівень забезпеченості виплат знижується до 90%, пенсійний фонд має вживати заходів для виправлення ситуації. У середині 2002 року у третині пенсійних фондів рівень забезпеченості виплат становив 90%-100%; у приблизно 10% пенсійних фондів він був нижчим за 90%;
- ... запровадив спеціальні “рекапіталізаційні внески” до фондів, в яких рівень забезпеченості виплат є нижчим за 90%. Ці додаткові внески сплачуються роботодавцем та працівником або лише роботодавцем, доки рівень забезпеченості не підніметься до 100%. Ці внески звільняються від оподаткування і втрачаються працівником, якщо той переходить на іншу роботу. Крім того, довірчим власникам (пенсійним фундаціям) було дозволено зменшувати коефіцієнт страхового стажу з метою відновлення фінансової рівноваги. При цьому не можуть бути зменшені вже “зароблені” пенсії.

Наступна урядова пропозиція була сприйнята неоднозначно. Вона стосується пенсійних фондів з великою часткою пенсіонерів і загрозливим дефіцитом коштів. Уряд пропонував...

- ... вимагати від пенсіонерів тимчасово сплачувати внески (на додаток до внесків, що сплачуються роботодавцями та працівниками за тимчасово підвищеними ставками) доки не буде усунуто дефіцит коштів у пенсійному фонді.

ЕТАП 2. РЕФОРМИ 2004 РОКУ

На другому етапі, що почався 1 квітня 2004 року, було здійснено низку перетворень, яким передували надзвичайні заходи, вжиті на першому етапі. Найважливіші з цих перетворень описано нижче⁷.

Нові правила прозорості були запроваджені з метою підвищення довіри до пенсійної системи з боку учасників. Відтепер,

- пенсійні фонди повинні організувати навчання довірчих власників пенсійних коштів;

⁷ Для пенсійних фондів був встановлений перехідний період (до 1 січня) для приведення своїх правил та процедур у відповідність з новими вимогами.

- страхові компанії, що пропонують участь у своїх пенсійних схемах через колективні пенсійні схеми, мусять мати пенсійні рахунки, які відокремлені від іншої страхової діяльності й оприлюднювати порядок встановлення ставок внесків, розподілу прибутку та обчислення розмірів пенсійних виплат;
- пенсійні фонди мають оприлюднювати докладну інформацію про адміністративні витрати і запроваджувати нові правила (бухгалтерського) обліку;
- майбутні пенсійні виплати повинні мати надійне фінансове забезпечення; ця інформація повинна повідомлятися органам регулювання та одержувачам цих виплат.

Суворіші правила бухгалтерського обліку. Всі без винятку пенсійні фонди готуватимуть звіти за 2005 рік із застосуванням стандартів Swiss GAAP FER 26. Перехід на нові стандарти забезпечить віддзеркалення у звітах фактичного фінансового стану пенсійних фондів. Стандартизація бухгалтерського обліку в системі пенсійного забезпечення покликана полегшити порівняння найважливіших показників роботи пенсійних фондів⁸. Аудитори сповіщатимуть регулятивний орган про випадки, коли пенсійні фонди застосовують стандарти Swiss GAAP FER 26 у неповному обсязі.

Максимальна частка пенсійних активів, що можуть бути інвестовані в роботодавця – засновника цього пенсійного фонду, була зменшена з 20% до 5%. Відтепер заборонено також надавати з пенсійних активів іпотечні кредити роботодавцю під заставу виробничих потужностей роботодавця, понад 50% яких знаходиться в експлуатації. За визначенням, інвестиції у акції роботодавця вважаються незабезпеченими і обмежуються 5% загальної вартості активів пенсійного фонду (знову ж таки, розміщуватись можуть тільки вільні кошти пенсійного фонду).

Оприлюднення інформації учасникам пенсійного фонду. На першому етапі реформи всі пенсійні фонди були зобов'язані подавати учасникам щорічні звіти про стан індивідуальних пенсійних рахунків та аналогічні звіти на запити учасників. Відтепер учасники також можуть вимагати від пенсійних фондів надання інформації про інвестиційний дохід на свої активи; ризики, на які наражаються пенсійні фонди; розміри адміністративних витрат; рівень фінансового забезпечення пенсійних виплат та розміри резервного фонду. Успішним фондам не буде складно задовольнити ці нові вимоги.

ЕТАП 3. РЕФОРМИ, ЗАПРОВАДЖЕНІ З 1 СІЧНЯ 2005 РОКУ

Мінімальний розмір річної заробітної плати, з якого виникає право та обов'язок працівника щодо участі в обов'язковій накопичувальній професійній схемі, було зменшено з 25,32 тис. франків до 18,9 тис. франків. Таким чином, тепер обов'язкові накопичувальні професійні схеми стали охоплювати також низькооплачуваних працівників і тих, хто працює на умовах неповної зайнятості.

⁸ Нові стандарти встановлюють форми представлення активів і пасивів, а також доходів і витрат і вимагають використання однакових принципів бухгалтерського обліку упродовж звітного періоду і надання докладних пояснень у примітках. Дані бухгалтерського обліку мають віддзеркалювати фактичну вартість активів, тобто ринкову вартість цінних паперів і оприбуткований чистий дохід від нерухомості. Відтепер не дозволяється мати приховані резерви при оцінці вартості нерухомого майна. Надлишки коштів можна декларувати у звітах лише тоді, коли повністю сформовано резервний фонд для компенсації коливань вартості активів. Встановлений розмір цього резервного фонду також вказується у поясненнях. І навпаки, від'ємний коефіцієнт забезпечення виплат декларується у звітах лише після вичерпання резервного фонду компенсації коливань вартості активів.

Пенсії у зв'язку з втратою годувальника, що виплачуються з другого рівня, стають обов'язковими, як і аналогічні пенсії з першого рівня. Втім, ряд пенсійних фондів виплачував пенсії у зв'язку з втратою годувальника і раніше.

Право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника тепер поширюється на осіб, що перебували з померлим у громадянському шлюбі (віднедавна – і на осіб однієї статі, що перебували у громадянському шлюбі). Такі особи повинні були прожити спільно з померлим протягом щонайменше 5 років. Бездітні вдови/вдівці віком до 45 років та вдови/вдівці які прожили з померлим менше, ніж 5 років отримують одноразову виплату в трикратному розмірі річної пенсії. Це правило не поширюється на осіб, які перебували з померлим у зареєстрованому шлюбі. Окремі правила застосовуються до розлучених осіб. Пенсійним фондам не забороняється призначати пенсії в підвищеному розмірі.

Попередні виплати по інвалідності застрахованій особі – учаснику пенсійного фонду, яка стає інвалідом через нещасний випадок (чи інші обставини), що стався (які мали місце), коли ця особа була учасником іншого (попереднього) пенсійного фонду, мають здійснюватись цим фондом, доки не буде визначено, який саме пенсійний фонд повинен виплачувати цій особі пенсію по інвалідності. Аналогічно, застрахований учасник пенсійного фонду може вимагати від свого пенсійного фонду здійснення попередніх виплат по інвалідності, доки пенсію по інвалідності не почне виплачувати відповідальна державна страхова організація. Пенсійний фонд, який здійснює попередні виплати, має право регресу до відповідального пенсійного фонду чи державної страхової організації. Нове правило узаконює загальну практику, яка застосовувалася фондами добровільно, і посилює захист прав учасників пенсійних фондів.

Вік виходу на пенсію для жінок в обов'язкових накопичувальних професійних схемах збільшується з 62 до 64 років, що узгоджується з віком виходу на пенсію в першому рівні.

Обмеження на термін звернення за призначенням пенсії (строк позовної давності) з обов'язкових накопичувальних професійних схем (5 або 10 років) відтепер скасовано.

При досягненні віку виходу на пенсію учасник може одержати **одноразову пенсійну виплату** в розмірі не більше чверті своїх пенсійних накопичень (BVG-частка).

Розміри технічного резерву та резерву для компенсації коливань вартості пенсійних активів пенсійний фонд встановлює на свій розсуд з урахуванням рекомендацій призначеного актуарія. При цьому накопичувальний пенсійний фонд зобов'язаний дотримуватись встановленої методології визначення розмірів резервних фондів і не змінювати її без поважних причин. Ця методологія має визначатись правилами пенсійної схеми. Методологія визначення необхідного розміру резерву для компенсації коливань вартості пенсійних активів має спиратись на наукові розрахунки і віддзеркалювати поточну ситуацію з активами пенсійного фонду.

Ліквідація та часткова ліквідація пенсійних схем. Нещодавно введений в дію **федеральний закон про об'єднання юридичних осіб** визначає також порядок ліквідації пенсійних схем. Актуарій та аудитор пенсійного фонду зобов'язані підтвердити, що ліквідація пенсійної схеми здійснюється в інтересах її учасників, тобто ліквідація є запобіжним заходом, покликаним захистити накопичення учасників. Як майбутні, так і нинішні пенсіонери мають бути проінформовані про наслідки ліквідації пенсійної схеми. Вони можуть звернутись до регулятивного органу, якщо вважають, що ліквідація або часткова ліквідація пенсійної схеми зашкоджує їхнім інтересам.

Управління пенсійними активами: відданість та конфлікт інтересів. Кодекс професійної поведінки дозволяє спеціалістам з управління активами інвестувати також і свої власні кошти, якщо це не суперечить правилам пенсійної схеми, коштами якої вони управляють. Злочинами з боку осіб, які управляють активами учасників пенсійного фонду,

вважаються: (а) використання неопрілюдненої інформації для особистого збагачення; (б) здійснення трансакцій з активами пенсійного фонду, що завідома призводять до знецінення активів учасників; (в) виконання з метою особистого збагачення трансакції за власний рахунок, що передують великій операції з пенсійними активами, про яку було відомо наперед. При цьому паралельне виконання трансакцій з власними активами та пенсійними активами учасників, якщо воно не шкодить інтересам учасників, не є порушенням. Нарешті, особи, які управляють активами учасників пенсійного фонду, зобов'язані звітувати про те, що вони не отримували ніяких подарунків чи подяки в іншій формі, пов'язаних з виконанням ними функцій управління активами учасників.

Пенсійні фонди повинні у своїх правилах чітко визначати зміст контракту на управління активами, перелік дозволених інвестицій та процедуру оприлюднення керуючими активами інформації про отримані подарунки та подяки в інших формах. Правила пенсійного фонду можуть також передбачати можливість вибору однієї з трьох можливих інвестиційних стратегій (відмінності цих стратегій не є принциповими).

Мінімальний коефіцієнт конвертації накопичених сум при розрахунку ануїтетів у пенсійній системі BVG поступово зменшується з 0,072 до 0,068 протягом 10-річного періоду. У схемах з встановленими внесками розмір пенсійних виплат обчислюється як частка накопичених пенсійних заощаджень. У схемах з встановленими виплатами цей коефіцієнт не застосовується.

Зв'язок з європейським законодавством. Швейцарське пенсійне законодавство містить посилання на Директиву ЄС № 1408/71. Порядок нарахування виплат з пенсійної системи BVG не може бути змінений з тієї причини, що одержувач мешкає в одній з країн, що знаходиться в європейській зоні вільної торгівлі чи є членом ЄС.

Етап 4. РЕФОРМИ, ЩО ЗАПРОВАДЖУВАТИМУТЬСЯ З СІЧНЯ 2006 РОКУ

Аналогічно іншим країнам, Швейцарія планує **обмежити розмір заробітної плати, з якої сплачуються пенсійні внески**, що, відповідно обмежить розмір можливих майбутніх пенсій. Цю межу пропонується встановити на рівні 760 тис. швейцарських франків на рік. Сьогодні не зовсім зрозуміло, якими будуть перехідні правила для осіб, які вже сплачували внески з вищих розмірів заробітної плати.

Податкові пільги на пенсійні внески будуть застосовуватися лише до деяких типів пенсій, що визначатимуться правилами пенсійного фонду. Одноразове зняття коштів з пенсійних рахунків (наприклад, для придбання житла) буде обмежене на три роки. Подальша сплата пенсійних внесків може здійснюватись лише після повернення знятої з пенсійного рахунку суми.

Нове **трирічне обмеження на зняття коштів з пенсійних рахунків** може зачепити інтереси іноземних працівників. Все ще не видано нормативний акт, необхідний для практичної реалізації положень нової статті 79b зазначеного вище закону. Цей нормативний акт має визначити, як сплачуватимуть внески особи, які ніколи не були учасниками швейцарських пенсійних фондів, наприклад, іноземними громадянами, які приїжджають до Швейцарії на роботу. За чинним законодавством громадяни інших країн, які приїжджають на роботу до Швейцарії, мають право зробити звільнений від податків одноразовий внесок до пенсійного фонду, щоб заробити право на пенсію. Коли такі громадяни назавжди виїжджають з Швейцарії, вони можуть зняти зароблену пенсію як одноразову виплату, сплативши при цьому низький податок.